

Petronela Savin, *Universul din lingură. Despre terminologia alimentară românească*, Institutul European, Iași, 2012, 194 p.

Oana Cenac

Lucrarea de față, al cărei punct de plecare îl reprezintă teza de doctorat susținută de autoare sub îndrumarea prof. univ. dr. Stelian Dumitrăcel, și-a propus să abordeze problema terminologiei românești privitoare la alimentația omului. Studiul beneficiază de un titlu incitant (*Universul din lingură*) care se dovedește a fi un caz de discurs repetat obținut prin modificarea enunțului „*Universul din scoică*”, un volum de interviuri realizat cu Eugeniu Coșeriu de Gheorghe Popas, Maria Șleahțișchi și Nicolae Leahu și apărut la Chișinău în 2004. Totodată, merită amintit faptul că lucrarea apare și în limba franceză la aceeași editură ieșeană cu titlul *Un univers dans une cuillère*.

Structural, lucrarea este organizată în trei capitole, precedate de o prefață, un cuvânt-înainte și o listă de abrevieri. La sfârșitul volumului se află concluziile, bibliografia, un rezumat, două anexe și două indexuri: de nume și de termeni.

Studiul beneficiază de un corpus terminologic selectat din *Dicționarul limbii române*, ediția veche și nouă, *Nouveau dictionnaire roumain – français*, vol. I-IV, de Frédéric Damé, *Dicționarul universal al limbii române* al lui Lazăr Șăineanu, *Dicționarul limbii române literare contemporane*, vol. I-IV, *Noul dicționar universal al limbii române* și *Micul dicționar academic*, vol. I-IV.

Primul capitol al lucrării, *Organizarea stratigrafică a terminologiei alimentare*, oferă comentarii pertinente și exemple numeroase în ceea ce privește originea termenilor care compun terminologia alimentară. Materialul este concentrat în două subcapitole: primul urmărește, pe de o parte, fondul de bază – în care sunt enumerate elementele care provin din stratul latin (*alun, grâu, pară, pepene, porumb, carne, lapte, ou, pește*), din substrat, reprezentat de elemente cum ar fi *brânză, leurdă, mazăre, mărar, strugure, urdă* etc., precum și creațiile realizate pe teren românesc prin derivare (*alviță, nușoară, dovlecel, afinată*), compunere (*boia de ardei, foi de dafin, sare de lămâie, ciorbă de burtă*) și metaforizare (*gogoasă, porumb, cocoșei, mititei* etc.); pe de altă parte, sunt analizate împrumuturile din perspectiva principalelor aspecte ale variației lingvistice în diacronie acordând o atenție specială cuvintelor de origine slavă (*smântână, hrean, lobodă, drojdie, oțet, scrob, ulei* etc.), împrumuturilor din slava savantă (slavona), intrate în limba română prin intermediul cultului ortodox (*anafură, colac, colivă, pomană, prescură, post, praznic* etc.). La acest inventar, Al. Graur, în *Încercare asupra fondului principal lexical din limba română* (1954), include din terminologia alimentară de origine slavă termenii *colac, oțet, smântână, a hrăni, lacom, poftă, a prăji, sită* etc. În ceea ce privește cuvintele de origine greacă, se poate spune că aceștia au pătruns în limba română prin mijlocirea limbii latine (*ciutură, a măcina, pască, zeamă* etc.). În continuare, autoarea analizează elementele de origine turcă (*acadea, baclava, magiun, sarailie, bostan, fistic, pătlăgea, ienibahar, cafea, chebab, ciorbă, chiftea* etc.), neogreacă (*lămâie, pricomigdală, portocală, stafidă, conopidă, franzelă, zahăr, saramură*) precum și împrumuturile din ucraineană (*chișleag, hrib, dâne, chișcă, poloboc*), rusă (*borș, bragă, ceai, gălușcă, votcă*), poloneză (*cabanos, bulcă*), bulgară (*castravete, gulie, morcov, orez, vișină, rasol, covrig*), sârbă (*clic „pâine prost făcută”, zăitin „ulei”*), maghiară (*arpacaș, gulaș, frișcă, muștar, palincă*) și germană (*cartof, candel, cremșnit, glazură, tort, marțipan, ștrudel, crenvurst, lebărvurst, șuncă, jumară, șnițel* etc.). Nu în ultimul rând, sunt analizate cuvintele de origine franceză (*antricot, cotlet, escalop, brioșă, compot, ecler, mandarină, omletă, merlot, sos Bechamel, șampanie*), italiană (*lazane, rizoto, spaghetti, broccoli, cappuccino, mozzarella, ravioli, tortellini*) și engleză (*biftec, chec, grapefruit, rosbif, sandviș, punci, hot dog, snacks, steak, whisky, coca-cola*).

Capitolul II – *Nuclee ale corpusului terminologic al alimentației* - evidențiază organizarea terminologiei alimentare prezentate în capitolul întâi din perspectiva unei organizări pe categorii de realii. Pentru realizarea acestui deziderat, întreg corpusul este plasat într-o grilă semantică, după următoarele categorii: nume de alimente, de băuturi, acțiuni, stări, activități, însușiri, modalități, organe, simțuri, instrumente și instalații. Această organizare ilustrează, după cum mărturisește autoarea, „(...) evoluția în diacronie a lexicului, cu relevarea modelelor culturale asumate în anumite circumstanțe istorico-sociale” (p. 75). Prin această analiză, se ajunge la concluzia că „(...) terminologia alimentară moștenită cuprinde termeni fundamentali ce definesc o civilizație agropastorală, în vreme ce terminologia împrumutată oferă o mare diversitate în ceea ce privește actul alimentar, sugerând drumul către o societate industrializată, bazată pe comerț” (p. 76).

Dacă în primele două capitole, terminologia culinară a fost abordată din perspectiva variației diacronice, diatopice și diastratice, capitolul III, intitulat *Privire sintetică de actualizare pe terenul variației diafaze*. Discursul meniurilor, analizează relația dintre diferitele straturi terminologice și valorizarea lor ca mărci ale culturii tradiționale sau ale unei culturi de împrumut pe deplin ilustrate și pe terenul variației diafaze a limbii, în discursul meniurilor. Atât componenta tradițională, cât și cea cosmopolită a meniurilor se constituie ca parte a strategiei de promovare a ofertei restaurantelor, de fapt, manifestări ale faticului la nivelul comunicării de tip comercial. Un principal mijloc de concretizare a faticului este diminutivarea termenilor (*mămăli-guță, sărmăluțe, colăcei, mititei, ciorbiță* etc.) care marchează o relație afectivă, emoțională sau chiar ironică cu obiectul desemnat.

Valoarea imaginilor alimentare poate fi ilustrată și în contextul comunicării literare. În acest sens, autoarea surprinde valențele etnolistice ale terminologiei alimentare cu exemple din operele lui Ion Creangă, N. Filimon și I.L. Caragiale. Se conturează două tipuri de discursuri literare: unul, reprezentat prin creația lui I. Creangă, care înfățișează lumea țărănească marcată de credințe și obiceiuri imemorabile, și un altul, ilustrat de operele lui N. Filimon și I.L. Caragiale care descrie lumea urbană, profund așezată în epocă, definită prin modă și schimbare.

În concluzie, se poate afirma că demersul Petronelei Savin privind analiza terminologiei alimentare din perspectiva antropologiei culturii, relevă cele mai intime mecanisme de reflectare a realității în limbă, un bun prilej de a clarifica anumite aspecte și totodată de a deschide noi direcții de cercetare.